

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԵՒ ՈՂՋԱԿԷՋ

Պորհրդանշանը նշանակալից առարկայի մը պատկերն է, որ կ'օգնէ երկրպագող հոգւոյն հասկնալու հոգեւոյ իրողութիւնն. ներս իսկ խորհուրդը ներքին և հոգեկան շնորհքի արտաքին տեսանկիլի նշանն է, նշանակալից արարք մը, աշխարհային բանորու մասնաւոր կիրառութիւն մը որ առնոց կուտայ յաւիտենական արժէք և այսպէսով կը մարմնաւորէ և կը փոխանցէ հոգեկան իրողութեան: Բոլոր խորհուրդներ խորհրդանշանական կերպեր և ձեւեր կը գործածեն:

Աստուածպաշտութեան մէջ խորհրդանշանները բան մը կը ներկայացնեն և կը թելադրեն, միջնդեռ խորհուրդնի կը կիրարկուին: խորհուրդները Աստուծոյ եւ մարդուն միջեւ հաղորդակցութիւն մը կը հաստատեն, այս հաղորդակցութիւնը աւելի հզօր և ազդեցիկ է քան փառասիրագոյն խորհրդանշանը: Այս հաղորդութիւնը կը կատարուի նշաններու միջոցաւ: Այս նշանները սրբաբան իրեր են որոնք ո՛չ միայն հոգեւոր իմաստ մը ունին այլ կը փոխանցեն հոգեւոր հարստութիւն, շնորհք և օրհնութիւն ամէն անոց որոնք հրկիւզածութեամբ անոնց կը մօտենան և պանծնք կ'ընդունին: Այսպէս խորհրդականութիւնը մեզ կը յայտնէ զԱստուած Գերնականը՝ որ միշտ կը գործէ և զմեզ կը գտնէ բնականին միջոցաւ:

Կրօնք մը որ իրմէ կը վտարէ խորհուրդները չի կրնար գԱստուած տողմբբերեալ մերձեցնել, այլ ընդհակառակը կը հեռացնէ զայն մեղացնելով պաշտօնէութեան զգացումը Անոր հանդէպ: խորհուրդներու միջոցաւ զգացականէն զերգզացականը կը վերթեւենք. կ'ըմբռնենք միասիւք իրողութիւններ որոնք զգացական աշխարհի մէջ են և զմեզ կ'առաջնորդեն Անդհականին: Որովհետեւ մահականացու ենք զԱստուած կ'ըմբռնենք և կը հաղորդակցինք անոր հետ տեսանելի իրերով որոնք մեր միտքը աւելի յարմարցուած է: Իրենք իրեններէն իրեն կը մատուցանեմք — Եւ զքոյս ի քոյոց քեզ մատուցանեմք: Անորագոյն նպատակը աստուած պաշտութեան մարդուն

և Աստուծոյ իրար մերձեցումն է, և այս խորհուրդներու միջոցաւ կ'իրագործուի: խորհուրդներ Աստուծոյ ներգոյնութիւնն ու անդրագունութիւնը կը հոգեկեն. անոնք արարիչ և արարած իրար միացնող կառավարչն են: Անոնցմով արարածի և Արարիչի աններդաշնակութիւնը կը վերածայ, քանզի Յաւիտենական կատարելութիւնը միջոցի և ժամանակի մէջ կը թափանցէ:

Մարմնացեալ Բանը միջոցի և ժամանակի մէջ կը յայտնէ զԱստուած և Նա ինքն է ամենէն մեծ խորհուրդը. տեսանելի պատկերը Գաւիտենական Աստուծոյ էութեան և միջնորդը: Անոր և մարդոց միջև: Եկեղեցին՝ Բանին խորհրդաւոր մարմինն է. Անոր շարունակական ներկայութեան օրհնութիւնը: Եկեղեցւոյ հեղինակութենէն կը բըխի բոլոր խորհուրդները, անկէ կը ստանան իրենց աստուածային շնորհքն ու զօրութիւնը: Ուստի Եկեղեցիէն դուրս խորհուրդ գոյութիւն չունի:

ՊԱՏԱՐԱՐԿ ԿԱՄ ԶՈՆ՝

Աստուածպաշտութիւնը՝ ինչպէս ըսուեցաւ, մարդ արարածին զէպի Աստուած վերթեւումն առաքելութիւնն է, որ Զոնով կը թացատուի: Զոնը կը յայտնաբերէ և կը յատկանշէ յարաբերութիւն Աստուծոյ հետ: Մարդ երբ գիտակցութեան գայ և ըմբռնէ իւր արարած լինելը երկրպագութեան և կախումի զգացում մը կը զարթնուի իր մէջ: Նա կը բաղձայ բան մը մատուցանել, նուիրել անտեսանելի գերագոյն ոյժին: Այսպէս զոնը անմիջական պատճառն է երկրիւրի, անձկութեան, յանցանքի, հաշտութեան, զգրիւրի. այս կերպով մարդկային հոգին կը փնտռէ հաղորդակցութիւն Աստուծոյ հետ: Զոնը ազատակամ մտադրում մըն է, խնարհ նուիրում մը արարածին կողմէ իւր Արարչին:

Առանց զոնի կամ պատարագի աստուածպաշտութիւնը կրօնական յուզումնականութեան մը կը վերածուի: Էճոքեւորն զոն՝ առանց շաղփելի առարկայի՝ անիրական է մարդկային կեանքի մէջ, Քանզի մարդ միայն հոգի չէ, այլ ունի տեսանելի մարմին: մարդ կը զգայ պէտքը իր ներքին հոգեկան նուիրումը արտաքին ծիսական տարակալով մը խորհրդանշելու: Մարդ իր

հնազանդութիւնը արտայայտելու համար Աստուծոյ հանդէպ՝ նուէր մը կուտայ Անոր: Մանչ մը փոքր նուէր մը կը մատուցանէ Իւր ծնողաց, ա՛յ թէ անոր համար որ արժէքաւոր բան մը ունի տալու այլ որովհետեւ ամենէն չափ բանն է զոր կրնայ ընել: Իսրայելացիներու Տաճարի կառուցումը գերագոյն զո՞ր ու նուէրն էր մատուցուած Աստուծոյ: Քրիստոնէական հոյակապ եկեղեցիներ որոնց սերունդներ իրենց ճարտարագիտութիւնը, միտքը և ոյժը զոհեցին իրապէս չեն ըմբռնուիր մինչև որ չգիտակցինք այն իրողութեան թէ անոնք ներքին մղուով մը իրենց ամենէն շատ Անտեսանելիէն նախնիներն:

Դ. Զոհաբերումը կը կայանայ մեր մատուցած ընծային փոխանցման մէջ, երկրէս՝ երկիրք: Անգամն է վայրը ուր փոխանցումը կը կատարուի: Զոհաբերման լրիւ իմաստը յայտնուեցաւ Ասային վրայ կատարուած կատարիւր զոհումով — պատարագով: Քինը յոյժ կարեւոր է ասոր մէջ. հասարակ բան մը չես կրնար զոհել այլ բան մը որ ամենէն շատ սիրելի է քեզի. անձը նոյնիսկ: Զի տեսանելի զոհին մէջ, որ ծիսական խորհրդամբ կը կատարուի, անձին անտեսանելի զոհաբերումը պէտք է ըմբռնել:

Հին Կտակարանի Հրէից պաշտամունց մէջ երեք տեսակ զոհ — պատարագ կը մատուցուէր: ա) Ողջակեզ, այսինքն ամբողջ զոհին նուիրումը Աստուծոյ և սպառումը կրակով: ք) Խաղաղութեան զոհ. հաւատարմութեամբ կը հաշտուէ և անբաժնաւոր զոհողը կը մնայ իր մեղքն ու թեքութիւնները: Զոհաբերման այս երեք ձևերը կը կազմեն Նոր Կտակարանի կրօնական և պատմական առանցքին մի կարեւոր մասը: Աստուծոյ մօտենալու սահմանուած կերպերն էին ստոյգ որոնք կը ներկայացնեն ընդհանուրն՝ ընդհանուած պաշտամունքի արարողական հիմունքը:

Հրէից պաշտամունքին մէջ խորանը յայժ կարեւոր էր զի ան Ալթարն էր Աստուծոյ ուր մաքրագարող ու փոխակերպող Արարչը միշտ վառուած կը մնար

որպէս խորհրդանշան իրենց զոհին Աստուծոյ կողմէ ընդունուած ըլլալուն: (Հայց. Եկեղեցիներու ասագ խորանէն կախուած կանթիզը որ կը խորհրդաւորէ Լուսաւորչի սուրբ հաւատքը գուցէ հրէից սոյն սովորութեան հետ առնչութիւն ունի): Կրօնքի մէջ ամենէն նշանակալից զարգացումը եղած է զոհաբերման, հաշտութեան քաղաքարի փոփոխումը սիրոյ զաղափարին: Սոյն փոփոխումը իր կատարելութեան հասաւ Ս. Պատարագի Հաղորդութեան մէջ: Մարգարէն յին զոհին աննշան մատուցմամբ Աստուծոյն պարզեց զիսէն վաղ իշտու:

Մարգարէներ՝ յընդհանուրն՝ կը գտնուէին զոհաբերման ուղիքներէ: Իրենց գաղափարութիւնը Զոհի գեմարուած չէր ստիպան, այլ անոր վատթար կերպիւմն չէր: Մարգարէներու բարկութիւնը անոնց դէմ է որոնք միջոցը չեղաւ տակին հետ կը շփոթէին: Մաքրամաքուր սրտով զոհ չեն մատուցաներ այլ իրենց կրօնական պարտաւորութիւնները կը ջանան կատարել: Աստուծոյ բարկութիւնը մեղմացնող պտորաւ կենդանիներու ողջակէզմամբ, սկսեցին, միտքից զստն ձեռք և ի տարեկան ձեռք ոչ հոտաւորաց: Զի թէ մատուցանեցէք զոգջակէզս և զզոհ ձեր ոչ ընկալաց և յիսկուիւն փրկութեանց ձերոց ես ոչ հայեցացոյ (Ամովս. 21-22): Այլ զոգջակէզս կամիւ, և ոչ ըզպատարագ, և զգիտութիւն Աստուծոյ՝ քան զոգջակէզս (Ովսէ 6, 6):

Սակայն հրէից այս անկման միջոցին իսկ պաշտարարութեան և անձնազոհութեան և հաղորդութեան խորհուրդին հոգին որ կը յայտնաբերուի արարողական ողջակէզութիւններու մէջ կը մնայ իրենց կրօնքին հակառակ մտայն սկզբից եղիցին առթիւ որպէս խունկ առաջի քո տէր. համբաւ ձուլն ձեռաց իմոց պատարագ երեկոյիս (Ովս. 23-). «Բեզ մատուցելց պատարագ օրհնութեան, և զանուն Տեառն կարգացից» (Ովս. 23-). «Պատարագ Աստուծոյ՝ հոգի խնարհ, զսիրտ սուրբ և զհոգի խնարհ Աստուած ոչ արհամարհէ» (Ովս. 24):

Գալով Նոր Կտակարանի, ճան կը տեսնենք բուն Զոհը, մեր Փրկիչը: Հին Ուխտի ողջակէզութիւնները բուն Զոհին ստուերներն էին միայն, օրոնք լոկ իրմով իմաստ մը կ'ունենան: Իր մասին Պողոս կ'ըսէ. «Բը-

լիստոս սիրեաց զմեզ, և մասնեաց զանձն իւր վասն մեր՝ պատարագ և զնեուհի Աստուծոյ թ հետ անուշիցս (Յփես. Ծ. 2): Յովաննէս Մկրտիչ զոչեց զանաւասիկ Քրիստոս Դաւոն Աստուծոյ (Յովհ. Ա. 35): Իւր սիրայօժար մանր՝ Պատեքի (հրէից Զատիկ) զպտկական գառին հետ զուգադէպ է: Քրիստոսի չարչարանքներուն նշանաւորային երեք զէպքերն — վերջին Ընթրիք, Գեթսեմանի և Խաչ — կը նշանակեն Հաւորդուածն, Պատարագի, և Քաւութեան խորհուրդները: Քրիստոս իր կեանքը կուտայ, կը զոհէ և կը քեւափոխուի Աստուծոյ: Այս ողջակիզուած և ալլափոխուած կեանքով Աստուծաւ մարդուն հետ յարաբերութեան մէջ կը մտնէ Մարդուն մէջ և մարդուն համար, լրիւ անձնագոհութեամբ, առանձնաւոր Քանը կը փրկէ ասեղծագործութիւնը. քաւութեան նոխայ կը հանդիսանայ մարդկութեան փրկութեան համար և կը շնորհաւորուի զերպոյն պարտատուութիւնը Աստուծոյ հանդէպ: Եթէ այսպիսի իսկ և վայելիչ մեզ Գահանայապետ, սուրբ, անմեղ, անարատ, պատեալ ի մեղաւորաց, և բարձրացեալ քան զերկինս. որում ոչ հանապաղ հարկէ որպէս այլոց քահանայապետիցն՝ նախ վասն իւրեանց մեղացն պատարագս մատուցանել, և ապա վասն Կողմարդեան. իսկ սա զայն միայնգամայն կատարեաց, զի զանձն իւր մատոյց պատարագս (Սուր. Է. 26—27): Գարձեալ, Եթէ եթէ արեւն ցուցն և նոխապա և մոխիր երկնոցն ցանեալ՝ զպղծեալսն սրբէր աս ի մարմնոյ սրբութենէ, ո՞րչափ եւս առանձն արեւն Քրիստոսի, որ ի ձեռն Հոգւոյն յաւիտեանական մատոյց զանձն անարատ պատարագ Աստուծոյ. . . . » (անդ. Գլ. Թ. 13—15): Ի վերջոյ Յայտնութեան մէջ կը տեսնենք երկնից ամբողջ փառաբանութիւնը՝ Պառի խորանին վրայ գտնուի ի սկզբանէ աշխարհիս (Յայտ. ԺԳ. 8):

Այսպէս քրիստոնէական ծէսը զոհագործական հանգամանք մը ունի: Առաքելոց ժամանակէն սկսեալ, պատարագի, զոհի, և Հաղորդութեան — խաչի և երկնային կերակուրի — գաղափարները միացած կը գտնենք Մ. Հաղորդութեան խորհուրդի մէջ: Եթէ մական օրհնութեան զոր օրհնեմք՝ ոչ նպաքէն հաղորդութիւն է արեւան Քրիստոսի, հացն զոր բնականմէ՝

Եւ ապաքէն հաղորդութիւն է մարմնոյն Քրիստոսի (Ա. Կորնթ. Ժ. 16): Միանգամ զոհագործական լիզու կը գտնենք նաեւ Վարդապետութիւն ժի. Առաքելոց զրքին մէջ — ոմանց կարծիքով 100—125 Յ. Ք. ատենները գրուած — Եփեսանոց զքէն հայր մեր, յաղապս որոց Դաւիթն սրբոյ որդւոյ քո. զոր յայտնեցեր մեզ ի ձեռն պաւակի քո Յիսուսի (էջ 45): Զոհագործման — զոհի — այս գաղափարը Կեմ հաւգամանք ստացաւ Դ. դարուն: Եւս կապուեցաւ ոչ միայն Կողմարդային հետ այլ նաեւ Հին Աւստի ծիսական զոհերուն հետ: Մեր պատարագամատոյցին մէջ ալ միանշոյն պատարագը շնորհուած կը գտնենք: Ընկալաւ ի մէջ զիսկանուէր մարդիկ, որպէս զպատարագի Արեւի, զնոյն և զԱրարածման: Ուրի իստուծոյ. որ պատարագեալ Հօր ի հաղորդութիւն հաց կենաց քաշխոյս ի մեզ. հեղմար սրբանք քո սուր աղաչեմք զքեզ, ողորմա՛ արեւմար քո՛վ փրկեալ հօտիս: Հապա խորհրդաւոր աղաչութիւնս պատարագեալ քաշխոյս ի միջի մեղաւորս: Սուրբ սուրբի յաշխարհ ողորմեք մեզ կը կարգանք. Երեւ ի վախճան աւուրցաւ խոստցիկ՝ զրոգանդակ իսկ զպարտեաց մերոց իշխալ զպատակիք: Դաւոն մեզ զկողմար քո միածին, պարտապան և պարտաւ: Զեւ նուա՛ն օծեալ, զստն և երկնաւոր հաց, քահանայապետ և պատարագ: Յոյն, Հռոմէական և ուրիշ եկեղեցիներու Պապ պատարագամատոյցներուն մէջ ալ նմանօրինակ զոհական աղօթքներ կը գտնենք: Կաթոլիկ Պատարագամատոյցէն. Եկեղեցի, ո՛վ սուրբարար, ամենակարող Յաւիտեանական Աստուծաւ և օրհնէ այս պատարագը զոր քո առաջ անուանը համար առաջադրեցինք: Ուրի տեղ մը, Եկեղեցիք և զորայնք, որ իմ և Ձեր պատարագը Աստուծոյ՝ Ամենակարող քո՛ւ ընդունելի լինիս:

Քրիստոնէական պաշտամունքը ամենեւին պատարագի գաղափարէն չի զրնար անջատուիլ: Քրիստոնեայի մը համար զոհը սրբուեցաւ՝ Կողմարդայի վրայ՝ ուր անուանեալսն սէրը իր լրութեամբ յայտնուեցաւ մարդուն: Զոհին կամօտը մանր յաւիտեանական կեանք կուտայ աշխարհի: Երբ որ աւելի խորը թափանցեցէ Աստուծոյ և մարդուն յարաբերութեան մէջ պատարագի խորհուրդը մեզ աւելի ըմբռնելի կը հան

դիտանայ: Պէտք է կեանքը զոհել՝ կեանք ունենալու համար. ուրեմն մահը ապտուածային կեանքի հետ յարաբերությունն է:

ՀԱՍՏԱՐԱԿԱՑ ԱՂՕԹՔ

Աստուածապաշտությունը առանձնական կամ ճգնառարական խոհում մը և կամ ներհայեցողություն մը չէ լուկ, այլ տեսանելի և անտեսանելի կողմերով հաւաքական ընկերային հանգամանք մը ունի: Հաւատացեալը Աստուծոյ առջև կը ներկայանայ որպէս մի անդամ մեծ ընտանիքի մը: Նա անդամ է Եկեղեցւոյ — սրբազան ընկերակցութեան — անոր աւանդություններով կը անանի, այդ հաստատութեան կեանքին մի մասն է. անոր սուրբերուն հետ կը հազօրգակցի: Սրբոց մատուցուած աղօթքը կամ քարեխօսությունները որքան գեղեցիկ բան է. ան հոգեւոր ամուր միասնականութեան մը շողկապը կը ստեղծէ մեր մէջ. ապրողներու և մեռնողներու միջև իրական կաժուրջն է: Հաւատացեալը իր ետև ունի երկու հազար տարուան ազգային և հոգեւոր մշակոյթ մը, պատմություն մը որ նուիրող և զոհող հոգիներու արիւնով ներկուած է: Անհատը մի մասն է դարաւոր և սրբազան հաստատութեան մը, անկէ դուրս առանձինն նա մեծ նշանակություն չունի: Ծառաբուծութիւն, անձապաշտութիւն գոյութիւն ղենեալու չեն անհատին մէջ. ան պէտք է կորսնցնէ ինքզինք ուղեւորի գտնէ զայն:

Ոչ մէկ քրիստոնէայ կրնայ իր հոգեւոր պարտաւորությունները կատարել առանձնութեան մէջ: Բազմապիսի անհատապաշտական փոխադասություններով ժողովուն է հասարակաց աղօթքի՝ աստուածապաշտութեան: Անհատը գործարանավարութեան մը մի մասնիկն է որ յարաբերութեան մէջ է Աստուծոյ հետ, գործարանավարութիւն մը որ կենդանի կը պահուի Ս. Հոգւոյ ներգործութեամբ, ուստի առանձնական խուլութեան և ապրումներ լուկ անձնական գործ մը չեն. այլ պէտք է անոնց վրայ նայինք Աստուծոյ նպատակին և գործին և Եկեղեցւոյ ամբողջականութեան համար ունեցած իրենց յարաբերութեան տեսակէտէն:

Ստեղծագործութիւնը ամբողջական կեանքի մը օրհնութեան համար է. անհատը

ստեղծուած է ամբողջին համար, և ոչ թէ ամբողջը անհատին համար: Գիտուն, բժիշկ արուեստագէտ և այլն, ամէն մէկը բան մը կ'ընէ ամբողջի սիրոյն համար: Իրենց ուժերն ու կարողությունները կը զոհեն հաւաքական քարոքութեան համար: Հասարակաց աղօթքը ուրեմն շատ մեծ կարեւորություն ունի անձին փրկութեան համար: Ան է որ ամբողջ կեանքը դէպի Աստուած կ'ուղղէ և կ'առաջնորդէ: Անհատին Աստուծոյ հետ յարաբերությունը, իր ներքին կեանքին վերելքը կ'իրագործուի իր Եկեղեցւոյ հետ ունեցած յարաբերութեամբ: Այն նորերուկ մտածողութիւնը թէ Եկեղեցի յաճախու պէտք չկայ, այլ տան մէջ մատուցուած աղօթքով բաւականանալու է մարդ, ամենէն անհիմն և սխալ կարծիքն է: Սրբեմն կը լսենք զայն նոյնիսկ մեր ժողովուրդէն ոմանց կողմէ, «որոնք անխորհուրդօրէն կ'ըսեն. — ինչօ՞ւ Եկեղեցի երթամ, տունս միթէ չե՞մ կրնար աղօթել. ինչպէ՞ս արտասանեմ այն աղօթքները՝ որոնք իմ չեն այլ ուրիշ մը հեղինակած է զանոնք: Ինչպէ՞ս գործածեմ այն իրուան որ քնակաւ չի թուի ինձ: Նախ ըսենք որ Եկեղեցի չենք երթար ըսելու, ընելու խորհուրդ այն ամէն բաները ինչ որ մենք կը փափաքինք: Հոգեւոր ու երրինն մտքով յոգնած կուգանք Եկեղեցի. կ'ըսանք որ մեր հոգիները խաղաղութեան միջոցառողները վերականգնի: Ուստի հոգեպարար մեղքիները խուսման, փոմբու պլպլացումը, երկպազությունը հաւատացեալ հոգիներու՝ մեր մէջ պաշտումի զգացումը կը հրահրեն: Աստուածաշունչը հոգեմեր անձերու հեղինակած աստուածային խօսքն ու պատգամն է: Ժամագրքի մտկոյնները, շարականները նոյնանման հոգիներու ստեղծագործությունն է: Գաղով չեզոքին, անհրաժեշտ է որ ան ըլլայ հրապուրիչ, բաժնատեղծական և պերճ, իսպառ հեռու աստուածութենէ և ճապարկութենէ:

Ս. Պատարագ կամ ունէ խորհուրդ և ծէս առանձինն չի կատարուիր, այլ ժողովուրդին մասնակցութեամբ: Պատարագի մատուցումը առանց հաւաքական աստուածապաշտութեան վաւերական չէ: Հին քրիստոնեայք միասին կ'աղօթէին: Հին Եկեղեցւոյ բոլոր ծիսակատարությունները հաւաքա-

կան հանգամանք կը կրէին, որոյրին մասնակցութեամբ կը կատարուէին:

Մարդիկ հաւաքական զգացման ծակ, փարբեր ընթացք կ'ունենան: Ձեն ըներ այն բաները ինչ որ իրենց սուանձնութեան մէջ պիտի ընէին: Հոգիդ որդիսի՛ բարձունքներ չի ճախրիր, երբ խորովին Եկեղեցւոյ մէջ «Հայր մեր», սփառք ի բարձունս, աճաւատա՛ք, կամ սկուր սուրբ երգութիւն:

Այլ շարդուութեան ինքնորոշ մեզ երկինք կը վերաջնէ. հրեշտակներու փրկչական կարգադրութեամբ պաշտամունքին հետ կը սանդղաժամանակ երկնային գործը ուր Աստուած չիտփին Ներկայ է: Ուստի Նկեղեցւոյ մէջնորդար պէտք է միատրեական, Մեծն է, Աքանդելին փհնութիւնը արտայայտող հանգամանք մը ունենայ: Պարզ արարի մը մէջ որտեղանոց աղօթք չէ կարելի մատուցանել: Կմեզ ներշնչող ոչինչ կայ հոն: Հարցում ուղղել, խօսիլ, քննադատել, երբեմն շարժապիտի ոչ միայն սխալ է այլ մեղք է Եկեղեցւոյ մէջ, Անոն տեղը Նկեղեցիէն դուրս է, դասարաններու կամ սրահներու մէջ:

Աստուած պաշտութեան միջոցին քանակաւ ի ժողովուրդի միջն եղած յարաբերութիւնը մօտիկ քան մը չէ: Քահանան ժողովուրդին ներկայացուցիչն է: Ան ժողովուրդին համար կը պատարագէ, իսկ ժողովուրդը կը ձանձակի ինչ որ քահանան կ'ընէ, Նա հաց և զինի կը մատուցանէ Աստուծոյ որոնք փոխակերպեալ և սրբազորեալ մեզ կը տրուին ճաշակելու: Պատարագի սրբազորեալը վսեմ զգացումներ կը յարուցանէ մեր մէջ: Ուստի Ս. Պատարագէն չեն ակործար, քանզի իրենց ճաշակը մշակուած չէ խորհրդաւոր և վսեմի համար: Կոմիտաս վարդապետի «Հայ Պատարագը», և Երզնայի մեծ երաժշտագետներու գրած պատարագները, օրաթօրեան երաժշտութեան զանազան մասերը հոգեպարստեղծադորութիւններ են երաժշտական, գեղագիտական թայրերով համազանգուած:

Ներթաշնակ և վերացնող աստուածապաշտութեան մէջ ուր Յայտնութեան Յաւիտեականութիւնը կը փոխանցուի ժամանակակար տեսանկի աշխարհին մէջ, և ուր

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹԸ

Այս աշխարհին մասնաւորապէս աղօթքը առնելով՝ կրնանք ըսել թէ, ասոր պէս Աստուծոյ հետ ուղղակի հաղորդակցութիւն նշանակող նուիրական պարտականութեան մը մէջ կեղծիք խառնել՝ շատ դատապարտելի և յիմարական պիտի ըլլար: Արդէն ըսինք առաջ, «Թէ ինչպէ՞ս աղօթելու ենք» հարցումին պատասխանելու առիթով, Յիսուս այստեղ ճշմարիտ ու անկեղծ աղօթքին, անոր մատուցումի կերպին ու արդիւնքներուն վրայ կը խօսի, պարզելով ժողովուրդին տողն ճշմարիտ աղօթախորութեան նոր ուղին, որուն մէջ անյաշղոքութեան հանդիպել անկարելի է: «Այլ զո՛ւ յորժամ կայցես յաղօթս, մո՛ւտ ի սենեակ քո, և փակեա՛լ դուրս քո, և կա՛ց յաղօթս առ Հայր քո ի ծածուկ, և Հայրն քո՝ որ տեսնէ ի ծածուկ, հատուցէ քեզ յայտնապէս» (Մատթ. 2. 6): Հոս, այս հատուածին մէջ, կը տեսնենք քրիստոնէին աղօթելու կերպը բաղդատութեան դրուած ցուցամուլ Փարիսեցիին կերպին հետ, որուն գործածած ծածուկը հին արդարութեան ձեւերն էին: Մինչդեռ՝ Յիսուսին, վերի համարին մէջ, Նոր Ուխտի աւետարանական ոգին և երկնից արքայութեան նոր արշարութեան կերպն է:

Քանի որ մինչև հոս աղօթքի տեղին, առանձնական կամ հրապարակային ըլլալուն, երկարութեան կամ դատարկաբանութեան, մատուցանելու ձեւերուն հաշիւի վրայ՝ աղօթքի մասին ընդհանրապէս խօսելու առիթով, և Տէրունական Աղօթքին տուն տուող պարագաներուն վրայ ալ համառօտակի խօսեցանք, հիմա կը մնայ աղօթքի բանաձեւին, այսինքն Տէրունական

մարդկային հոգին երկեղածութեամբ կը վերելակէ իւր Արարչին Անոր Թառակից ըլլալու, ամէն անձ՝ եպիսկոպոսէն սկսեալ մինչև մոմակալ երախտն քան մը ունին ընելու խօսքով, շարժումով, զգացումով և հրդով:

ԴԵՐԵՆԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ